

Kusursuz Dil Arayışı

Mustafa Altun

25 Kasım 2002

Umberto Eco, The Search for the Perfect Language, Fontanal Press, 1997, Paperback edition.

Umberto Eco'nun "The Search for the Perfect Language" adlı İtalyanca aslından İngilizceye çevrilmiş kitabını okuyordum.[Eco'yu İngilizcesinden de olsa anlamak kolay değil, okuyordum derken dikkatli yazmam gerek, anlamaya çalışıyordum demek daha doğru olur] Türkçeye "Kusursuz Dil Arayışı" diye çevrilmiş. Hz. Adem'den Kabbalistikçi bütünleştirici göstergebilime, Dante'nin kusursuz diline, Leibniz'in çalışmalarına, yapay zekâ kuramlarına kadar pekçok ilgili konuyu geçmişten bugüne kadar ustalıkla getirmiş, Umberto Eco.

Atomize olmuş, mikromilliyetçiliği benimsemiş hiçbir topluluk bu çalışmalardan hoşnut olmaz. Ne demek, bütünleştirici, insanları kaynaştırıcı tek bir dil ideali? Bunu hele, milliliğe toz kondurmayanların yanında hiç açmayacaksın. Küreselci yaftasını yapıştırırlar hemen. Her millet kendi dilinin üstünlüğünden, diğer dillere göre daha zengin ve anlaşılır olduğundan dem vuracaktır. Ancak mesela, Aborjinlerin İngiliz İngilizcesinden çok da farklı bir tarafı yoktur aslında. Dünyayı algılayıştaki keskinlik İngilizler kadar Aborjinlerde de vardır. O halde, paylaşılamayan nedir? Üstünlük bunun neresindedir?

Bu, dilin kendisinden ziyade dili kullananların hayatı algılayışlarında, dile kattıklarında, bilgi ve birikimlerinde olmalı. Yoksa "elma" kelimesine "apple" demek "elma"nın şerefini artırmıyor. O yine varlık alanında değişmeden kalıyor. Ölçü bizim kelimeye verdiğimiz göreceli değerde saklı. "Elma"yı sattıranın kelimenin Frenkçe

olmasından çok, kalitesinde olması gerekirken, bulanık zihniyetlilerin "elma"yı kendi gerçekliğinden soyutlayıp "apple"a özenti duymaları göreceli değeri belirliyor.

Küreselleşmenin yeniymiş gibi algılanması da ilginç. Eskilerin nizam-ı âlem dedikleri kavramın değişik bir deyişi. Yen Dünya Düzeni de deniyor. Dil, bu oluşumun neresinde? Eco'nun kitabı yazmasındaki amaç da bu zaten. Yeni ve tek bir Avrupa'nın oluşturulmasına zemin hazırlayan bir çalışmanın ürünü ortaya koymuş. Tek devlet, tek millet, tek dil... herşeyi teke indirgeyen bir yaklaşımın dil'le ilgili kolunu hazırlamış. Geçmişte yapılmış çalışmaları sıralayarak bugüne gelişi bir tür muhasebe niteliği taşıyor.

Babil Kulesi'ni dikerek, Tanrı'ya isyan etmekle O'nun gazabına uğramış ve değişik diller konuşur hale gelmiş insanların binlerce yıllık birikimlerini bir kenara itip yeni bir dili kabullenmesi oldukça zor aslında. İnsanlar bilgisayar değil ki, çalışma disklerini sıfırlayıp yeni bir dil programı yükleyiverelim. Geçmiş birikimleri neyle ve nasıl silebiliriz? Ancak hali hazırdaki dil saklı kalmak kaydıyla herkesin ortak kabullendiği yeni bir dili de ikincil bir iletişim aracı olarak kullanabiliriz. İngilizce bu iş için biçilmiş kaftan gibi görünüyor şimdilerde. Ancak bu dilin asıl sahipleri dillerinin bu yolla bozulacağından endişe ediyorlar, ki haklılar. Çok farklı dillere sahip insanların ortak bir dil kullanma adına İngilizceyi telaffuzuyla, imlasiyla katlettikleri gerçeği gözümüzün önünde. Shakspeare'in ruhunu sızlatan bir manzara bu.

Peki, Avrupa bu işi nasıl çözecek? Esperanto gibi uyduruk bir dille mi? Yoksa ilkel akıllı bilgisayarlar devreye girip dile ait hemen her konuşulan ve yazılan şeyi anında çevirerek mi bu ortaklık sanal da olsa kurulmaya çalışılacak?

[Bilgisayarlar, yıllar sonra biz insanlar kadar olmasa da belirli bir gelişme gösterebilirler belki de, büyük konuşmamak gerek! Çünkü bu konuda taradığım yabancı literatürlerin gidişi bu yönde bir gelişmenin olabileceği varsayımını destekler nitelikte. İnanç ekseninden bakıldığında şüpheyile karşılanırsa da insanların var olan nesnelere üzerindeki hakimiyeti gittikçe artıyor ve inançlarımızı zorluyor. İnsan klonlama bunun en açık örneği!]

Ne Almanlar, ne Fransızlar, ne İtalyanlar ne de İspanyollar kendi dillerinden vazgeçerler. İngilizler zaten üstün ırk oldukları iddiasıyla Kıta Avrupa'sından yüz çevirdikleri için böyle bir oluşumda yer alma düşüncesinden bile uzak duracaklardır. Ancak din ekseninde eksiden olduğu gibi Vatikan'ın dayatmasıyla Latince gibi ölü bir dili dirilterek bu ortaklık gerçekleştirilebilir. Zaten bilim dilinde, özellikle tıp alanında bu hali hazırda uygulanıyor.

Biz, Türkçe konuşanlar olarak ne yapabiliriz? Türk dünyasına Türkiye Türkçesinin ortak dil olabileceği düşüncesini nasıl ikna edeceğiz? Bu konuda değişik düşünceler var. TV, radyo, basılı yayın yoluyla bunun çabuklaşabileceği düşünülüyor, ki TRT-İnt adıyla yayın yapan kanalın bu amaca yönelik olduğu söylenebilir. TGRT'de de benzer bir uygulamayla Azerbaycan diliyle yayınlar yapılıyor. Alfabe birliği sağlamak maksadıyla Latin harflerinin tek tek bağımsız Türk cumhuriyetleri tarafından kabulü de ayrı bir girişim olarak değerlendirilebilir. Gaspıralı İsmail'in "Dilde, İşte, Fikirde Birlik" diye geçen yüzyılın başında sloganlaştırdığı idealin ilk ayağı bu girişimlerle gerçekleştirilebilir. Ancak yine de çok fazla iyimser olmamak gerekir. Çünkü hemen her bir bağımsız cumhuriyet şimdiden kendi kültürel oluşumlarına sahip çıkmakta, dillerinin diğer Türk dilleri içinde ayrı ve önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktalar. Türkiye'nin "ağabey" olması onların tam itaati anlamını taşımadığı için, iyimserliği temkine bırakmak daha doğru bir yaklaşım olsa gerek.

Avrupa'da ya da bizde olsun, tek dil arayışına ait tüm girişimlerin gerisinde siyasi bir iradenin, ideolojinin yattığını da burada vurgulamalıyız. Çünkü hemen her kültürel hareket siyasi ve ideolojik harekete paralel bir seyir izler çoğunlukla. Dille bilimsel anlamda uğraşanların bu seyrin dışında kalmaları kimi zaman imkânsızdır. Ancak doğru olan bilimin kendi mecrasında akmasını sağlamaktır. Bunu başarabilenlere ne mutlu!